

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

БОНДАРЧУК ВІКТОР ОЛЕКСІЙОВИЧ

УДК 78.071.2 (477)

**ФЕНОМЕН ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ГНАТЮКА
В МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

**Спеціальність 26.00.01 – Теорія та історія культури
(мистецтвознавство)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора мистецтвознавства**

Київ–2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі теорії та історії культури Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Міністерства культури України (Київ).

Науковий консультант: доктор мистецтвознавства, професор,
народний артист України, академік НАМ України
Рожок Володимир Іванович,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського
Міністерства культури України (Київ).

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Козаренко Олександр Володимирович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри філософії мистецтв факультету
культури і мистецтв (Львів),

доктор мистецтвознавства
Немкович Олена Миколаївна,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології імені М. Т. Рильського НАН України,
завідувач відділу екранно-сценічного мистецтва
і культурології (Київ).

доктор культурології, доцент
Яковлєв Олександр Вікторович,
Національна академія керівних кадрів культури
і мистецтв Міністерства культури України,
професор кафедри мистецтвознавчої експертизи
(Київ).

Захист відбудеться 28 березня 2019 року о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15.

Автореферат розіслано 26 лютого 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук

В. В. Карпов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Дмитро Гнатюк – оперний співак, режисер-постановник, педагог, талановитий організатор музично-театральної справи і визнаний громадський діяч – одна з тих творчих постатей, які сфокусували у своїй багатогранній фаховій діяльності найвищі злети українського оперного мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст., стали одними з домінант української музичної культури й водночас провідними репрезентантами національних культурних надбань у світі. Непересічність його таланту, багатогранність діяльності, виняткова роль у збереженні та розвитку за радянського часу національних культурних традицій зумовили й відчутний вплив цієї унікальної особистості на вітчизняний оперний театр загалом. Проте вивчення різних сфер його творчої праці важливе не лише тому, що постать Д. Гнатюка є однією з найяскравіших в українській оперній культурі другої половини ХХ ст., а його творчі праці як оперного співака й режисера – її масштабною і вагомим складовою. У них фокусуються глибинні риси авторитетної вокальної школи, що є вагомим здобутком української художньої культури, режисерської традиції, яка сягає корінням славнозвісного театру корифеїв, що став національно визначеною творчою школою найвищого європейського рівня. Отже, дослідження творчості Д. Гнатюка є важливим для сучасної мистецтвознавчої думки з огляду на можливість доповнення новими істотними деталями вивчення музичної культури України цього часу, розкриття її в контексті загально-гуманітарного дискурсу. Тож зрозумілою є постійна увага музичних критиків, журналістів, театрознавців до творчості Д. Гнатюка. Відповідні публікації, зібрані в архіві видатного співака, насамперед численні рецензії у вітчизняній і зарубіжній періодиці, становлять величезне за обсягом зібрання, яке доповнюється кількома науковими статтями, а також монографіями й брошурами (Ю. Станішевський, В. Туркевич, В. Фольварочний, М. Стефанович). Проте ці матеріали (за винятком статей у збірниках наукових праць) є критико-публіцистичними, науково-популярними або суто популярними. Власне ж наукового аналізу творчого доробку Д. Гнатюка в його цілісності, у взаємодії вокальної, режисерської, педагогічної складових досі не зроблено, хоч кожна з них могла б стати об'єктом окремого наукового дослідження.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження полягає в таких основних моментах:

– дисертацію виконано в межах одного з пріоритетних напрямів сучасної української музикознавчої науки – вивчення проблем музичного виконавського, зокрема вокального, мистецтва;

– попри те, що здобутки оперного театру другої половини ХХ – початку ХХІ століття є одними з найзначніших репрезентантів української художньої культури у світі, вони досі залишаються малодослідженими;

– Д. М. Гнатюк є однією з провідних постатей української оперної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століття, його творчість сфокусувала в собі її найвидатніші здобутки, однак дотепер не набула свого наукового осмислення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планами науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії культури Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського і пов'язано з темою ПТН НДД НМАУ 2015/2020 рр. № 28 «Дослідження творчих біографій українських та зарубіжних музикантів у контексті вітчизняної та світової культури».

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (протокол засідання № 3 від 29 жовтня 2015 року).

Формулювання наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, у якій системно обґрунтовано феномен творчості Дмитра Гнатюка в музично-театральній культурі України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Мета дослідження – осмислити вокально-сценічну, режисерську, педагогічну творчість Дмитра Гнатюка в контексті української оперної культури України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Метою дослідження зумовлено його основні **завдання**:

- на основі наукових досліджень охарактеризувати феномен творчої біографії як явища культури;
- проаналізувати і систематизувати джерельну базу дослідження вокально-сценічної, режисерської, педагогічної творчості Д. Гнатюка;
- на основі раніше не опублікованих матеріалів з особистого архіву Д. М. Гнатюка виявити і проаналізувати маловідомі або невідомі аспекти його творчої біографії;
- розкрити творчу особистість митця в контексті історико-культурних трансформацій українського суспільства, зокрема музичної культури впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століть;
- здійснити періодизацію творчого шляху Д. Гнатюка;
- визначити чинники, які безпосередньо вплинули на формування творчої особистості музиканта в дитячі та юнацькі роки;
- проаналізувати процес становлення Д. Гнатюка як оперного співака у процесі співпраці з диригентами, режисерами, співаками на сцені Київського оперного театру 1950-х років;
- охарактеризувати творчі звершення митця як оперного співака у 1960–1975-х роках, виявити особливості його виконавської майстерності;
- визначити специфіку режисерських принципів майстра та виявити їх генезис;
- розкрити особливості трактування вистав, поставлених у Київському оперному театрі під орудою Д. Гнатюка, виявити специфіку прочитання композиторського тексту – його стильових і жанрових рис, музичних образів, музичної драматургії, співпраці з диригентом, хормейстером, балетмейстером, художником-сценографом, роботи з акторами-співаками;
- здійснити періодизацію діяльності Д. Гнатюка як оперного режисера;

– осмислити провідні принципи його педагогічної праці у НМАУ ім. П. І. Чайковського;

– охарактеризувати поставлені митцем вистави Оперної студії НМАУ ім. П. І. Чайковського щодо втілення в них режисерського методу Д. М. Гнатюка.

Об'єктом дослідження є оперна культура України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – специфіка оперно-виконавської, режисерської та педагогічної діяльності Д. М. Гнатюка в музично-театральній культурі України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Методи дослідження. Методологію дисертації спрямовано на осмислення творчості Д. М. Гнатюка в єдності її різних аспектів (оперного виконавства, режисерської та педагогічної праці) і в контексті української оперної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століття. У зв'язку з цим у роботі використано такі методи й підходи:

– джерелознавчий, текстологічний методи – в опрацюванні архівних документів, їх часовій атрибуції;

– біографічний метод – у вивченні фактів життєвого й творчого шляху Д. Гнатюка;

– метод виконавського аналізу – у розкритті музично-сценічних образів, створених Д. Гнатюком на сцені Київського оперного театру;

– герменевтичний метод – в аналізі музично-сценічних образів, створених Д. М. Гнатюком, та його режисерських постановок;

– комплексний, історичний методи та культурологічний підхід – в осмисленні багатоаспектної творчості Д. М. Гнатюка як цілісного явища української художньої культури другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Джерельною базою дослідження стали матеріали і документи: особистого архіву Д. Гнатюка; фонду НМАУ ім. П. І. Чайковського; архіву Національної опери України імені Т. Г. Шевченка.

Джерельна база дисертації містить матеріали, у яких відображено такі види діяльності Д. М. Гнатюка:

– оперно-виконавська;

– режисерська;

– педагогічна;

– інші аспекти життя і творчості.

Теоретичною базою дисертації є праці з таких питань:

– філософії та психології, які стосуються проблем творчої особистості (Мікеланджело Буонарроті, Леонардо да Вінчі, Б. Паскаль, М. Монтень, Д. Дідро, Н. Логінова, О. Леонт'єв, А. Маслоу);

– культурології (В. Акопян, Б. Головка, Т. Гуменюк, Т. Ємельянова, Д. Жуйков, Л. Ільчук, В. Климчук, І. Крицька, Н. Ковальова, В. Корнієнко, Л. Левчук, Н. Логінова, С. Ляшко, В. Сіверс, К. Станіславська, Л. Троєльнікова, О. Яковлев, В. Шульгіна та ін.);

– біографістики (І. Беленький, О. Валецький, Г. Винокур, В. Менжулін, В. Петровський, В. Попик, Т. Попова, А. Петрина, О. Попович, Л. Смолінчук та ін.);

– творчої біографії в мистецтвознавстві (В. Антонюк, Н. Богданова, І. Драч, О. Козаренко, В. Жаркова, О. Зінькевич, Ю. Зільберман, М. Копиця, Л. Левчук, О. Немкович, В. Рожок, Н. Савицька, К. Семенюк, Ю. Симеонова, С. Тишко, А. Терещенко, М. Черкашина-Губаренко та ін.);

– теоретичного музикознавства (Б. Асаф'єв, М. Арановський, В. Жаркова, О. Козаренко, О. Маркова, В. Москаленко, І. Назайкінський, В. Редя, О. Самойленко, Л. Шаповалова, С. Шип, Ю. Холопов та ін.);

– історії української музичної культури (Л. Архімович, С. Грица, М. Гордійчук, М. Грінченко, В. Довженко, М. Загайкевич, Л. Корній, С. Павлишин, Л. Пархоменко, Б. Сюта, К. Майбурова, М. Михайлов, А. Муха, А. Терещенко, О. Немкович, Т. Шеффер, О. Шреєр-Ткаченко, багатотомні академічні видання «Історія української музики» та «Українська музична енциклопедія» тощо;

– теорії та історії українського музичного театру (Л. Архімович, Г. Веселовська, О. Волосатих, І. Гамкало, Т. Гнатів, М. Гордійчук, Б. Дерев'яно, О. Доманська, І. Драч, М. Загайкевич, О. Зінькевич, М. Ізваріна, Я. Яницька, Л. Кисельова, О. Клековкін, В. Курбанов, О. Левченко, М. Лисенко, І. Лисенко, Є. Лішанський, О. Мурзіна, С. Олексенко, О. Паламарчук, Р. Пилипчук, Т. Поліщук, З. Рашевський, В. Рожок, А. Солов'яненко, Б. Смольський, М. Стефанович, І. Таміліна, Г. Тітова, В. Туркевич, П. Чуприна);

– української оперної культури, зокрема історії Київського оперного театру (В. Антонюк, Л. Архімович, І. Гамкало, Б. Гнидь, І. Драч, М. Загайкевич, О. Зінькевич, Л. Кияновська, О. Козаренко, М. Копиця, Г. Кабка, О. Немкович, О. Паламарчук, В. Рожок, Ю. Станішевський, М. Стефанович, І. Таміліна, А. Терещенко, В. Туркевич, М. Черкашина-Губаренко, Т. Швачко та ін.);

– творчості Д. М. Гнатюка (Ю. Станішевський, В. Фольварочний, М. Стефанович та ін.).

Наукову новизну дисертації зумовлено тим, що в ній уперше здійснено спробу комплексного аналізу багатогранної (вокально-сценічної, режисерської, педагогічної) творчої діяльності Д. М. Гнатюка в контексті мистецьких надбань Київського оперного театру та, ширше, української оперної культури другої половини ХХ – початку ХХІ ст. До наукового обігу введено великий масив матеріалів архівів Національної опери України імені Тараса Шевченка, Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, особистого архіву родини Гнатюків.

У дисертації **вперше:**

– на основі опрацьованого джерельного матеріалу здійснено реконструкцію життєвого і творчого шляху Д. М. Гнатюка;

– здійснено періодизацію його творчого шляху;

– вивчено вокально-сценічну творчість митця;

– виявлено основні принципи режисерської діяльності майстра;

- проаналізовано вистави, поставлені Д. Гнатюком у Київському оперному театрі;
- розкрито специфіку його педагогічної діяльності;
- досліджено вистави Оперної студії НМАУ ім. П. І. Чайковського та визначено в них режисерські принципи Д. Гнатюка;
- творчу біографію Д. Гнатюка розглянуто в контексті мистецького процесу в Київському оперному театрі та української оперної культури другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Теоретичне значення отриманих результатів. Основні теоретичні положення й висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у вивченні проблем історії української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століття, оперного виконавства, режисури музичного театру, національних вокальних шкіл, при підготовці узагальнюючих досліджень музично-історичного та енциклопедичного характеру.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути застосовані в освітньому процесі в закладах мистецтв різних рівнів акредитації, а саме в навчальних курсах із культурології, теорії та історії мистецтв, художньої культури, музичної режисури, а також у навчальних дисциплінах: «Мистецтво як естетичний феномен», «Тенденції розвитку сучасної опери», «Вокальна педагогіка вищої школи», «Виконавська практика», «Практика в оперному театрі», «Оперна студія», «Культурно-мистецька політика в Україні», «Психологія творчості», «Теорія режисури музичного театру», «Майстерність актора», «Оперний клас», «Театральна критика», «Історія української музичної культури».

Основні матеріали дослідження апробовані в педагогічній діяльності автора у НМАУ ім. П. І. Чайковського, а саме у процесі здійснення наукового керівництва магістерськими науковими роботами студентів вокального та диригентського факультетів.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри історії та теорії культури НМАУ ім. П. І. Чайковського (протокол № 14 від 25 червня 2018 року).

Основні ідеї та положення дисертації викладено в доповідях на 30 науково-практичних конференціях, серед яких: *всеукраїнські* – «Народно-інструментальне мистецтво: історія і сучасність» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 28.11.2014); «Народно-інструментальне мистецтво: історія і сучасність» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 19.04.2015); «Народно-інструментальне мистецтво: історія і сучасність» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 26.03.2016); «Відкрита освіта та дистанційне навчання: від теорії до практики» (Київ, центральний інститут післядипломної педагогічної освіти, 26.10.2017); «Народно-інструментальне мистецтво: історія і сучасність» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 10.04.2017); «Культурологічна регіоналістика: теорія, історія, практика» (Полтава, 23–24.03.2017); «Актуальні проблеми вокальної педагогіки та виконавства», до 150-річчя від дня народження фундатора української вокальної школи Олени Муравйової та 100-річчя від дня народження народної артистки України

та СРСР Лариси Руденко» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 21.02.2018); «Народно-інструментальне мистецтво: історія і сучасність» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 23.04.2018); *міжнародні* – «Традиційна культура України ХХІ століття як складова культурної політики: стан та перспективи розвитку» (Київ, український центр культурних досліджень, 20.11.2015); «Микола Лисенко та світовий оперний театр», до 175-річчя від дня народження Миколи Лисенка та 20-річчя Київського Вагнерівського товариства (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 26–28.02.2017); «Teoretyczne I praktyczne aspekty rozwoju wspolczesney nauki» (Czestochowa (PL). 30–31.03.2017); «Zbiór artykułow naukowych z Konferencji Miedzynarodoeuy Naukowo-Praktyczney (on-line) zorganizowanej dla pracownikow naukowych uczelni, yednostek naukowo-badnostek oraz badawczych z panstw obszaru bylego Związku Radzieckiego oraz byley Yugoslawii» (Warszawa, 29.12.2017); «Перспективи розвитку сучасної науки» (Київ, 29–30.09.2017); «Теорія і практика сучасної науки» (Чернівці, 24–25.12.2017); «Теорія і практика актуальних досліджень» (Львів, 27–28.10.2017); «Теорія і практика актуальних досліджень» (Київ, 29–30.09.2017); «Теорія і практика сучасної науки» (Чернівці, 24–25.12.2017); «XVIII Сквородинські читання» (Переяслав-Хмельницький, 05–07.10.2017); «Культурно-мистецькі обрії» (Київ, 24.12.2017); «Гуманітарні студії НАКККиМ» (Київ, НАКККиМ, 23.12.2017); «XXVI Міжнародныя науковыя читанні пам'яті Л. С. Мухарынскай (1906–1987)» (04.07.2017); «Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття» (Хмельницький, 22–23.12.2017); «Ференц Ліст і Україна» (Кам'янець-Подільський, 24–25.11.2017); «Микола Леонтович і сучасна освіта та культура» (Кам'янець-Подільський, 14–15.12.2017); «Україна в загальноєвропейському музично-театральному просторі: проблеми, здобутки та шляхи взаємозбагачення», до 145-річчя від дня народження Сергія Рахманінова, до 80-річчя від дня народження Стефана Турчака» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 26–28.11.2018); «[Science, Research, Development № 2» \(London, 27.02.2018–28.02.2018\)](#); «Zbiór artykułow naukowych recenzowanych. (1) Z 40 Zbiór artykułow naukowych z Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracownikow naukowych uczelni, yednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru bylego Związku Radzieckiego oraz byley Jugoslawii. (31.05.2018)» (Warszawa, 2018); «Сучасні тенденції розвитку науки» (Хмельницький, 23–24.02.2018); «Сучасні тенденції розвитку науки» (Хмельницький, 23–24.11.2018); «Сучасні тенденції розвитку науки» (Ужгород, 23–24.12.2018).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 56 наукових працях, серед яких: одноосібна монографія «Дмитро Гнатюк: оперний співак, музичний режисер, педагог» (Кам'янець-Подільський, 2018), 27 статей у наукових фахових виданнях України; 28 публікацій в інших виданнях, збірниках матеріалів конференцій, зокрема включених до міжнародних наукометричних баз даних, які свідчать про апробацію теоретичних положень дисертації.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і додатків. У списку використаних джерел і літератури 1225 позицій,

з яких 44 – іноземними мовами, 273 – архівні матеріали. Загальний обсяг дисертації – 496 сторінок, з них основного тексту – 378 сторінки.

Дисертація пройшла перевірку унікальності тексту на програмі «Антиплагіат».

Монографія, що лягла в основі дисертації, отримала 2 позитивні рецензії, які опубліковані (див. список використаних джерел і літератури).

Кандидатська дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства на тему «Музичне життя Черкащини ХІХ – початку ХХ століття у контексті становлення професіоналізму в музичній культурі України» захищена 2012 року. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської не використовувалися.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **ВСТУПІ** обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, визначено об'єкт і предмет, мету і завдання, розкрито джерельну, теоретичну та методологічну бази, наукову новизну, теоретичне і практичне значення праці, надано відомості про апробацію результатів дослідження.

У **ПЕРШОМУ РОЗДІЛІ «ДЖЕРЕЛЬНА І ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ»**, що складається з трьох підрозділів, на основі наукової літератури розкрито поняття «творча біографія», розглянуто його в контексті культури. Здійснено систематизацію та огляд різних груп джерел, які лягли в основу аналізу творчої біографії Д. Гнатюка в єдності її вокально-сценічного, режисерського та педагогічного аспектів.

У **підрозділі 1.1 «Творча біографія як явище культури в наукових дослідженнях»** відзначено, що поняття «творча біографія» є міждисциплінарним, його досліджують у межах загальної історії, культурології, різних сфер мистецтвознавства, власне біографістики. Остання є не лише самостійною дисципліною, окремі її аспекти є складовими структури різних, зокрема зазначених гуманітарних дисциплін. Приміром, у музикознавстві (що важливо з огляду на те, що Д. Гнатюк є представником саме музичної культури) біографістика входить до комплексу допоміжних, або спеціальних музично-історичних дисциплін.

У дисертації вказано, що творча біографія є конкретно-історичним поняттям, тобто його зміст історично еволюціонував, відображаючи зміни в основах наукового мислення та, ширше, у стильових основах культури. Тому розуміння поняття «біографія» є різним в епохи Античності, Бароко, Класицизму, Романтизму тощо. Нині, на етапі посилення культурологічної спрямованості гуманітарного знання біографія творчої особистості розкривається насамперед як історико-культурне явище, до процесу дослідження якого активно залучаються дані суміжних сфер знання, що відображає активний міждисциплінарний діалог у сучасній науці. Цим зумовлено відхід від лінійного життєпису. Згідно з таким поглядом, у процесі взаємодії людини з навколишнім соціокультурним середовищем відбувається свідоме, самостійне, творче визначення (проекування) і творення власного життя як індивідуально-особистісного життєвого проекту;

наявний життєвий вибір – пошук і подолання проблемних та конфліктних ситуацій особистісного плану; виявляється творча активність – творча реалізація власного життя, активно-творчий процес, спрямований на відкриття унікального, неповторного в собі та реалізацію цього у власному житті.

Водночас у межах цілісного вивчення біографії особистості об'єднано різні види, роди, типи біографічних досліджень, що склалися історично, різних допоміжних історичних дисциплін – епістології, текстології, власне джерелознавства тощо. Саме таке комплексне, культурологічно об'ємне, синтетично цілісне розуміння біографії особистості сьогодні закріпилось у філософії, історіографії, літературознавстві, мистецтвознавстві, культурології. Водночас, залежно від мети, предмета дослідження, методів пізнання, інтелектуальних стратегій, результатом дослідження стають ментальна, наукова, історична, філософська та інші біографії. У річищі зазначеного синтетично-цілісного й водночас диференційованого сучасного розуміння проблем біографії сформульовано визначення *творчої біографії*. Це – *життєвий і творчий шлях митця, зумовлений культурно-історичними й особистісними чинниками, відтвореними в його художній творчості*. Дослідження творчої біографії спрямовано на реконструкцію цілісності творчої особистості на основі аналізу фактів її біографії та творчої діяльності.

Сутність поняття «творча біографія» поки що ґрунтовно не вивчено. У цьому контексті важливим є осмислення багатопланових, складних творчих біографій діячів різних сфер культури, що дають найбільше матеріалу для теоретичних узагальнень у сфері біографістики. Однією з найбільш «вдячних» у цьому сенсі є постать видатного українського оперного співака, режисера, педагога Дмитра Гнатюка, що дає змогу простежити багатоплановість і нелінійність його зв'язків із детермінуючим соціокультурним контекстом, розкрити унікальність і багатоаспектність проявів його таланту.

У підрозділі 1.2 «**Творча біографія Дмитра Гнатюка в джерельних матеріалах, наукових статтях, критико-публіцистичних і науково-популярних публікаціях**» зазначено, що опрацювання потужного масиву джерел, пов'язаних із творчою біографією Д. Гнатюка, їх ґрунтовний аналіз та введення до наукового обігу сучасної гуманітаристики є актуальною проблемою культурології та мистецтвознавства. Це є основою комплексного, у єдності вокально-сценічного, режисерського та педагогічного аспектів реконструкції творчої постаті Д. Гнатюка; дає змогу доповнити його біографію маловідомими, однак цінними для осмислення його творчості фактами, усвідомити складність функціонування цієї видатної творчої постаті у складний час жорсткого регламентування мистецького процесу.

Джерельну основу вивчення творчості Д. М. Гнатюка склали фонди НМАУ ім. П. І. Чайковського, архів Національного академічного театру опери та балету України імені Т. Г. Шевченка та матеріали архіву родини Гнатюків.

Опрацювання архіву НМАУ ім. П. І. Чайковського дало можливість систематизувати розпорошені біографічні факти часів навчання, а потім праці митця в Київській консерваторії, згодом НМАУ ім. П. І. Чайковського. Під час роботи з фондами Національного академічного театру опери та балету України

імені Т. Г. Шевченка було опрацьовано значний пласт документальних ресурсів, що дало змогу всебічно охопити творчу біографію Д. М. Гнатюка, висвітлити основні етапи його оперної діяльності й режисерської практики.

Незамінними для дослідників мистецької діяльності Д. Гнатюка є документи, що зберігаються в архіві родини Гнатюків. Вони мали найбільшу цінність щодо реконструкції творчої біографії Д. Гнатюка в усій її багатоплановості й неповторній конкретності. Основою архіву є епістолярії та мемуаристика (зокрема матеріали публічних виступів, щоденники). Епістолярна спадщина Д. Гнатюка є першоджерелом для рецепції його внутрішнього світу, водночас має наукову цінність не лише для вивчення його біографії, а й для розуміння багатьох фактів, деталей сучасного йому соціокультурного процесу. Унікальним документом є щоденники Д. Гнатюка, що, як жодні інші документи, дали можливість зрозуміти внутрішній світ, а отже, і творчість визначного майстра, зрештою доповнюють наші уявлення про епоху, що вже є історією. Приміром, у спогадах про режисера Чернівецького театру В. Василька; викладача співу М. Роднянську; дослідника-театрознавця й театрального критика Ю. Станішевського; диригентів – В. Кожухаря, К. Симеонова, В. Тольбу, С. Турчака; вчителя Д. Гнатюка І. Паторжинського; співаків М. Литвиненко-Вольгемут, М. Тессейр, О. Ропську, Є. Червонюка, М. Роменського, Г. Вишневську; віолончеліста й диригента М. Ростроповича; письменників і поетів М. Рильського, О. Гончара та ін., митець відкриває невідомі й надзвичайно цінні для мистецтвознавців факти, доповнюючи у такий спосіб дані з історії не лише української, а й російської художньої культури. Ознайомлення зі спогадами Д. Гнатюка про громадських діячів дає змогу скласти уявлення про його комунікативне середовище. Зокрема виявлено, що тісне спілкування з М. Рильським, О. Гончаром, М. Жулинським та іншими провідними представниками української інтелігенції сприяло сформуванню національної самосвідомості митця, його світоглядних та громадських позицій.

Архів містить також багато друкованих матеріалів, зокрема впорядковані за хронологічним принципом матеріали української, російської, західноєвропейської преси, що стосуються творчого доробку Д. Гнатюка.

За тематичним показником джерельну базу можна диференціювати на такі групи:

1. Матеріали, у яких ідеться про оперно-виконавську діяльність Д. М. Гнатюка: фондові записи радіо, грамзаписи (на LP грамплатівках та CD), фото- і відеоматеріали; програми концертних виступів; рецензії в українській, російській, західній періодиці; вітчизняна та зарубіжна періодика; щоденники виступів у спектаклях і концертах; грамоти; стенограми громадських переглядів і обговорень оперних вистав; листи.

2. Джерела, що містять відомості про режисерську діяльність майстра: спогади Д. М. Гнатюка, його дружини Г. М. Гнатюк, митців про Д. М. Гнатюка; стенограми обговорень режисерських постановок; партитури вистав із власноручними позначеннями Д. М. Гнатюка; протоколи засідань Художньої ради НАТОБУ ім. Т. Г. Шевченка (понад 150); протоколи засідань режисерського управління НАТОБУ ім. Т. Г. Шевченка; накази про постановки опер

Д. М. Гнатюка; заяви; телеграми; анотації режисерських постановок Д. М. Гнатюка; плани підготовки і звітності про постановки оперних вистав; рекламна продукція; репертуарні книги.

3. Документи, що характеризують педагогічну діяльність Д. М. Гнатюка: відгуки про педагогічну і творчу діяльність Д. М. Гнатюка; анкети; протоколи засідань кафедри оперної підготовки та музичної режисури НМАУ ім. П. І. Чайковського; спогади Д. М. Гнатюка про роботу в Київській консерваторії; матеріали виступу на пленумі творчих спілок Радянської України; списки випускників Д. М. Гнатюка в Оперній студії; історична довідка Оперної студії Київської консерваторії; рецензії на вистави Оперної студії; програми постановок Оперної студії; освітньо-професійні та освітньо-наукові програми з підготовки режисерів музичного театру в НМАУ ім. П. І. Чайковського.

4. Тексти епістолярного та мемуарного характеру різних осіб, що стосуються життя і творчості Д. Гнатюка (Г. Гнатюк, М. Загайкевич, А. Мокренка, Ю. Станішевського, А. Солов'яненко, В. Тольби, С. Турчака, Є. Чавдар, П. Чуприни та ін.).

У дисертації використано фактичні дані й окремі спостереження, наявні в монографічних працях про Д. Гнатюка, а саме: Ю. Станішевського, М. Стефановича, В. Фольварочного; статей, рецензій у наукових виданнях, зосібна Б. Гнидя, Т. Гнатів, М. Гордійчука, М. Жулинського, М. Загайкевич, О. Зінькевич, О. Малозьомової, К. Майбурової, В. Рожка, О. Сакало, О. Соломонової, М. Стефановича, М. Черкашиної-Губаренко та ін.; енциклопедичних видань, насамперед «Української музичної енциклопедії», у якій розміщено значний масив систематизованого емпіричного матеріалу, фахові характеристики голосу та виконавського стилю співака.

ДРУГИЙ РОЗДІЛ «ДМИТРО ГНАТЮК ЯК ОПЕРНИЙ СПІВАК У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ОПЕРНО-ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ» складається з чотирьох підрозділів, головне завдання яких – розкрити творчу постать Д. Гнатюка як оперного співака-актора.

У підрозділі 2.1 «Творча біографія Дмитра Гнатюка в соціокультурному та оперно-театральному контекстах. Періодизація життєвого і творчого шляху» зазначено, що життєвий і творчий шлях видатного співака припав на надзвичайно динамічний період в історії України: Друга світова війна; завершення найбільш драматичного за всю радянську добу періоду сталінської диктатури; оновлюючі тенденції в культурі 1960-х років, зокрема заміна моностильової панорами мистецтва полістильовою, активізація творчого начала в усіх сферах мистецтва і, як наслідок, формування багатьох індивідуальних режисерських, балетмейстерських та інших концепцій, гастрольна діяльність окремих акторів і колективу Київського оперного театру за кордоном; державотворчі процеси межі ХХ–ХХІ століть, а отже, відродження, асиміляція й спроби продовження в сучасному глобалізованому й інформатизованому суспільстві національних художніх традицій.

Обґрунтовано думку про те, що Д. Гнатюк у цьому контексті завжди був помітним репрезентантом української культури. Охарактеризовано його творчу

постать у взаємозв'язках із багатьма представниками національної культури, творчий доробок яких у роки штучного дистанціювання України від світу, фактично, стверджував думку про вітчизняні культурні здобутки як невід'ємну складову світового культурного простору. Це – письменники й поети (О. Гончар, М. Рильський, В. Сосюра, А. Малишко, С. Олійник, І. Нехода, Л. Первомайський та ін.); вокальні педагоги (І. Паторжинський); диригенти (В. Пірадов, В. Тольба, К. Симеонов, О. Климов, С. Турчак, В. Кожухар, М. Дядюра та ін.); хормейстери (Л. Венедиктов); оперні режисери (М. Стефанович, В. Манзій, В. Скляренко, Л. Варпаховський, Д. Смолич, І. Молостова та ін.); художники-сценографи (А. Волненко, Ф. Нірод, О. Бурлін, А. Холопцев, М. Риндзак, М. Левитська та ін.); провідні українські оперні співаки (М. Литвиненко-Вольгемут, І. Паторжинський, Б. Гмиря, М. Гришко, М. Роменський, М. Частій, З. Гайдай, П. Білинник, А. Іванов, К. Лаптев, Л. Руденко, Є. Чавдар, М. Ворвулев, Ю. Гуляєв, М. Кондратюк, Б. Руденко, А. Солов'яненко, Є. Мірошніченко, Л. Лобанова, В. Грицюк, А. Кікоть, А. Мокренко, В. Любимова, А. Кочерга, В. Кочур, Г. Туфтїна, Г. Ципола, Є. Колесник, Р. Майборода, М. Стеф'юк та ін.).

Розроблено періодизацію творчого шляху Д. Гнатюка, виокремлено такі якісно різні його етапи:

- 1) формування творчої особистості (до 1951 року);
- 2) ранній період творчості, впродовж якого відбувалося становлення Д. Гнатюка як оперного співака в Київському оперному театрі (1950-ті роки);
- 3) зрілий період творчості (1960–1970-ті роки), у якому 1970-ті роки водночас є етапом узагальнення виконавського досвіду;
- 4) період домінування режисерської практики та педагогічної діяльності (1975–2016 роки).

У підрозділі 2.2. «Формування Дмитра Гнатюка як оперного співака-актора: передумови в юнацькі роки та основні детермінанти в період навчання в Київській консерваторії» зазначено, що спів у церковних та професійно-академічних хорах, гра в аматорських театральних постановках, акторська практика у професійній трупі Чернівецького музично-драматичного театру імені Ольги Кобилянської (режисер В. Василько) сформували у Д. Гнатюка комплекс попередніх знань, умінь, навичок, необхідних для органічного сприйняття ним принципів оперного вокалу й акторської майстерності високої фахової культури під час навчання у вищому освітньому музичному закладі.

Етапним у становленні Д. Гнатюка як оперного співака стало навчання у класі сольного співу І. Паторжинського в Київській державній консерваторії імені П. І. Чайковського. Розглянуто діяльність Д. Гнатюка в Оперній студії при Консерваторії, проаналізовано впливи на його творче становлення Д. Євтушенка, О. Колодуба, Ю. Лішанського, В. Тольби, О. Климова; розкрито його участь у репетиціях та виставах під керівництвом Д. Смолича, В. Манзія, А. Бучми, В. Тольби, К. Симеонова в Київському театрі опери та балету. Доведено, що під час роботи над партіями у виставах Оперної студії – «Євгеній Онєгін» і «Черевички» П. Чайковського, «Майська ніч» і «Русалка» М. Римського-Корсакова, «Весілля Фігаро» В. Моцарта, «Молода гвардія» Ю. Мейтуса, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Алеко» С. Рахманінова – були вдосконалені знання

Д. Гнатюка щодо принципів драматургічного розвитку оперних творів та засобів їх сценічного втілення, навички щодо механізмів акторської комунікації на сцені, почали формуватись основи індивідуального виконавського стилю Д. Гнатюка.

У підрозділі 2.3 «Становлення фахової вокально-сценічної майстерності Дмитра Гнатюка в Київському оперному театрі 1950-х років» розглянуто ранній період творчості Д. Гнатюка на сцені Київського театру опери та балету. Доведено, що в той час відбувалося його становлення як оперного співака, що виявлялось у процесах осмислення синтетичної природи оперного жанру, напрацювання акторської лексики, визначення особливостей спілкування з партнерами по оперній сцені, формування індивідуальної манери співу, зрештою індивідуального виконавського стилю. Тоді ж розпочалося спілкування Д. Гнатюка із провідними представниками української інтелігенції, які вплинули на становлення його світогляду і творчих позицій. Це – Б. Польовий, М. Бажан, В. Сосюра, А. Малишко, О. Вишня, В. Первомайський, С. Олійник, І. Нехода, М. Рильський, О. Гончар – визнані корифеї та молоді тоді митці, які представляли Київський оперний театр. Молодий співак опанував різноплановий у стильовому, жанровому, національному відношеннях репертуар – італійської, французької, німецької оперної класики, російської, української оперної культури. Охарактеризовано творчі роботи Д. Гнатюка як оперного співака: Онегін («Євгеній Онегін»), Єлецкий («Пікова дама», обидві – П. Чайковського), Андрій Щелканов та Рангоні («Борис Годунов» М. Мусоргського), Валентин («Фауст» Ш. Гуно), Ігор («Князь Ігор» О. Бородіна), Микола («Наталка Полтавка» І. Котляревського – М. Лисенка), Демон (однойменна опера Ант. Рубінштейна), Ескамільо («Кармен» Ж. Бізе), Остап («Тарас Бульба»), Еней («Енеїда», обидві – М. Лисенка), Жермон («Травіата»), Ріголетто (однойменна опера, обидві – Дж. Верді), Тельрамунд («Лоенгрін» Р. Вагнера), Султан («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського) та ін.

У підрозділі 2.4 «Вокально-сценічна творчість Дмитра Гнатюка в Київському оперному театрі 1960-х – середини 1970-х років: фахова зрілість» розглянуто творчі роботи Д. Гнатюка вказаного періоду: Максим («Арсенал» Г. Майбороди), Павло («Перша весна» Г. Жуковського), Мурман («Абесалом і Етері» З. Паліашвілі), Гайдай («Загибель ескадри» В. Губаренка), Папагено («Чарівна флейта» В. Моцарта), Амонасро («Аїда» Дж. Верді), Петруччо («Приборкання непокірної» В. Шобаліна) та ін. Вказано, що цей період є кульмінаційним у вокально-сценічній творчості Д. Гнатюка. Тоді досяг розквіту його талант співака й актора, найбільшої виразності набула неповторність виконавського стилю, вокального інтонування, акторської лексики. Нового, більш зрілого осмислення набули й образи, створені в попередній період. Понад сорок провідних партій в операх українських російських, західних композиторів XVIII–XX ст. у виконанні Д. Гнатюка на сцені театру стали вагомим внеском в українську оперну культуру другої половини XX ст. Творчість майстра вийшла далеко за межі вітчизняних сценічних майданчиків, він представляв українське оперне мистецтво на всіх континентах світу – від Америки до Австралії та Нової

Зеландії. Водночас відбувалося узагальнення співацького й акторського досвіду, що пізніше втілювалося в інших сферах його творчості – режисерській та педагогічній.

ТРЕТІЙ РОЗДІЛ «ТВОРЧИСТЬ ДМИТРА ГНАТЮКА – ОПЕРНОГО РЕЖИСЕРА ЯК УЗАГАЛЬНЕННЯ ЙОГО ФАХОВОГО ДОСВІДУ» складається з двох підрозділів, у яких проаналізовано вистави (загалом понад 20), які здійснив митець упродовж двох періодів: від 1975 (закінчив курс режисури В. Неллі та М. Крушельницького в Київському інституті театрального мистецтва) до 1988 та від 1988 (відтоді – головний режисер Національної опери України) до 2011 років у Київському та Донецькому оперних театрах, Київському дитячому музичному театрі, частково – в Оперній студії при Київській консерваторії.

Зазначено, що звернення до оперної режисури було не лише наслідком навчання Д. Гнатюка в Київському театральному інституті, а й результатом узагальнення його різнопланового фахового досвіду – насамперед як оперного співака; співпраці з визначними українськими співаками, які так само мали у своєму творчому доробку десятки музично-сценічних образів, що стали класикою національної оперної культури; з численними співаками-гастролерами; творчого спілкування з провідними вітчизняними композиторами, диригентами, режисерами, сценографами, які акумулювали у своєму мистецтві різнопланові національні та інонаціональні мистецькі традиції; зрештою, проявом власного таланту, ерудиції, результатом роздумів над проблемами оперної культури.

Режисерські пошуки Д. Гнатюка перебувають у рідніщі тих традицій оперного театру, які генетично пов'язані з прогресивними пошуками як у драматичному, так і в оперному театрах ще початку ХХ ст., однак в українському оперному театрі набули нової актуальності у другій половині століття. Ідеться про синтетично-цілісну виставу, у якій усі її компоненти «працюють» на створення такої цілісності. Не випадково проблеми концептуальної та художньої єдності театральної вистави є базовими в захищених останніми роками дисертаціях, присвячених, зокрема, сценографії кінця ХХ – початку ХХІ ст. (зосібна, Л. Бевзюк-Волошиної). Отже, режисерський підхід Д. Гнатюка до створення оперної вистави формувався на основі аналізу композиторського тексту, а саме його стильових і жанрових показників, особливостей драматургічного процесу, художніх образів, що передаються в музиці через специфічні інтонаційно-образні сфери; створення відповідної цілісної режисерської концепції сценічного втілення музичного тексту; вибудовування драматургії сценічної дії загалом та відповідних окремих мізансцен, режисерських уявлень про сценічне втілення кожного музично-сценічного образу. Остаточне окреслення специфіки сценічного втілення оперних творів відбувалося у процесі співпраці режисера з диригентом, хормейстером, художником-сценографом, балетмейстером (якщо опера включала хореографічні фрагменти), роботи з кожним співаком – учасником вистави.

Прагнення бачити оперну виставу як цілісне художнє явище, водночас трактування композиторського тексту як першооснови режисерського задуму впливали на визначення окремих концептуальних акцентів, формування елементів технологічного рівня концепції режисури Д. Гнатюка. Так, працюючи над

постановками українських опер, особливу увагу він звертав на їх патріотичне звучання, використовував національну символіку. На рівні режисерської техніки митець фокусував увагу на принципах умовності та мінімалізму, дієво тлумачив елементи сценографії, використовував засоби світлового оформлення для вирішення сценічних завдань. Властивими Д. Гнатюку було акцентування ролі хору, що інтерпретувався як елемент поліфонії вистави, який стимулює динамічне розгортання драматургічного процесу, заперечує статичність та інерційність; вдумлива побудова драматургічної схеми кожного музично-сценічного образу, що диктувалася композиторським текстом.

Підрозділ 3.1 «Режисерська діяльність Дмитра Гнатюка 1975–1988 років: від теорії до практики» присвячено періоду становлення зазначеного концептуального підходу Д. Гнатюка до створення оперної вистави. У такому річизі проаналізовано його вистави вказаного періоду: у Київському театрі опери та балету: «Князь Ігор» О. Бородіна (1975), «Тихий Дон» І. Дзержинського (1977), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського (1978), «Севільський цирульник» Дж. Россіні (1981), «Фауст» Ш. Гуно (1984); Київському дитячому музичному театрі: «Зима і весна» М. Лисенка (1985); Оперній студії при Київській консерваторії: «Майська ніч» М. Римського-Корсакова (1985).

У підрозділі 3.2 «Концепція режисури Дмитра Гнатюка у виставах 1988–2011 років: мистецька зрілість» указано, що цей період був найбільш активним і плідним щодо режисерського аспекту творчості Д. Гнатюка. Досконалих мистецьких форм набула концепція режисури митця, були відшліфовані різні грані його співпраці з усіма співтворцями вистав. У його постановках цього періоду чітко простежується системна цілісність режисерського мислення, яка відповідала не лише спрямуванню тогочасних пошуків у різних сферах театрального мистецтва, а й художньо-концептуальній цілісності, що виразно виявлялася, зокрема, у класичних операх ХІХ ст., приміром, у реформаторських на той час оперних композиціях Дж. Верді й Р. Вагнера, поставлених у Київському театрі.

З цього погляду у підрозділі проаналізовано вистави: Київського театру опери та балету – «Мазепа» П. Чайковського, «Наталка Полтавка» І. Котляревського – М. Лисенка, «Тоска» Дж. Пуччіні (усі – 1989 р.), «Золотий обруч» Б. Лятошинського (1990), «Гарас Бульба» М. Лисенка (1992), «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського (1993), «Травіата» Дж. Верді (1994), «Пікова дама» П. Чайковського (1996), «Аїда» Дж. Верді (1998), «Війна і мир» С. Прокоф'єва (2003) та ін.; Донецького театру опери та балету – «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського (1989); Оперної студії Київської консерваторії – «Вернісаж на ярмарці» (1987) та «Солдатський портрет» (1989) В. Кирейка.

ЧЕТВЕРТИЙ РОЗДІЛ «ДОСВІД ДМИТРА ГНАТЮКА ЯК ОПЕРНОГО СПІВАКА І РЕЖИСЕРА У ПЛОЩИНІ ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Педагогічна діяльність Дмитра Гнатюка у НМАУ ім. П. І. Чайковського як проекція його фахового досвіду: основні принципи та здобутки» розкрито провідні принципи діяльності Гнатюка-

педагога у сферах вокалу та режисури. Указано на спадкоємність його уявлень про оперний спів зі школою І. Паторжинського, зокрема спільну для обох митців вимогу зближення співацького й акторського аспектів фахової майстерності, водночас створення співаком не лише сценічного, а й музичного образу, поєднання фаховості й відданості своїй справі тощо. Характерним для Д. Гнатюка, схильного до аналітичного мислення, було також акцентування необхідності різнобічної ерудиції його вихованців, зокрема з урахуванням властивих сучасній науці міждисциплінарних зв'язків.

Митець завжди прагнув перманентного вдосконалення навчально-виховного і творчого процесів у вихованні студентів. Він стояв біля витоків фахової комплектації та консолідації спеціальності режисера музичного театру. Очолювана Д. Гнатюком кафедра оперної підготовки та музичної режисури чітко визначила освітню та мистецьку мету – виховати спеціаліста, який володіє повним комплексом теоретичних і практичних фахових навичок, вільно оперує знаннями з історії музичного театру, музичного мистецтва, художньої культури загалом, філософії, естетики, а також виявляє здатність до самостійного бачення актуальних проблем оперного театру, самостійного науково-аналітичного режисерського мислення.

Д. М. Гнатюк методично узагальнив основні напрями функціонування та подальшого розвитку кафедри, напрацював базові положення освітніх програм із підготовки майстрів сцени. Спільно з викладачами кафедри він прагнув комплексності й послідовності в підготовці оперних режисерів. Митець структурував систему навчання співаків-солістів, стрижнем якої стала концепція руху від теоретичного обґрунтування сценічного завдання, зумовленого текстовим матеріалом партитури й клавiру, до його практичного вирішення та закріплення спочатку в класі з концертмейстером, а потім у циклі мізансценічних та оркестрових репетицій із диригентом і режисером. Оприлюднення результатів підготовки студентів відбувалося двома етапами. Перший – це захист режисерської експлікації та постановка вистави; другий – виконання наукової магістерської роботи, мета якої – здійснити оригінальний внесок у розвиток професії режисера музичного театру на основі вивчення провідних тенденцій історичного розвитку українського та світового оперного мистецтва. Комплексний підхід до формування змісту дисциплін із музичної режисури дав можливість студентам відповідної спеціальності здобути освітні ступені бакалавра та магістра. Запропонована система підготовки фахівців сприяла істотному вдосконаленню музично-театральної освіти в Україні й, звідси, розвитку музично-театрального мистецтва загалом, а також його теорії та історії.

У підрозділі 4.2 «Оперна студія НМАУ ім. П. І. Чайковського як площина втілення режисерських принципів Дмитра Гнатюка» розкрито значення вказаного мистецького осередку як потужної «лабораторії» оперно-театрального мистецтва, що є педагогічною структурою і водночас потужним творчим центром оперного мистецтва, у якому виявляють свої співацькі й режисерські таланти молоді митці, насамперед студенти Академії. Студія – це осередок, у якому в практиці сценічної діяльності актори-початківці долучаються

до стихії динамічного творчого середовища, справжнього академічного виконавства, шліфуються засадничі інтенції творчих особистостей. Акцентуючи пошукове начало в діяльності Студії, Д. Гнатюк усвідомлював і важливість зв'язків із традиціями, закладеними попередниками – видатними вокальними педагогами, диригентами, режисерами, що підготували для українських оперних театрів плеяду співаків, які стали гордістю не лише української оперної сцени. Серед таких педагогів: О. Муравйова, В. Цветков, Д. Євтушенко, В. Пірадов, В. Тольба, Ю. Лішанський. Отже, у концептуальних підходах Д. Гнатюка до режисерсько-виконавської практики резонують його великий власний сценічний досвід, тісна взаємодія пошукового начала і традицій, що є основою їх життєздатності, незмінної актуальності для багатьох поколінь оперних співаків і режисерів. Зокрема підтвердженням тому є творчість відомих учнів Д. Гнатюка, поміж яких: І. Даць, М. Шуляк, С. Пашук.

Д. Гнатюк визначав конкретні завдання праці зі студентами на різних етапах щодо драматургії оперної вистави, її сценографії, механізмів вирішення технічних і творчих питань. Відповідно до власних переконань, він працював зі своїми вихованцями над осмисленістю всього, що робить співак-актор на сцені, спонукав їх переосмислювати запозичені елементи та уникнути механічного запозичення традицій, напрацьовувати індивідуальні виконавські і режисерські стилі, досягати цілісності сценічного втілення оперного твору. Акцентував увагу на динаміці драматургічного розвитку музично-сценічних образів, зокрема конкретних особливостей їх розкриття під час проведення оперної вистави, умінні створювати вишукану «графіку» поведінки актора на сцені завдяки обігруванню різних елементів сценографії, усвідомленні музично-сценічних образів як багатозначних символів, що фокусують у собі не лише драматургічні завдання твору, а і його інтелектуальну структурованість, філософську, психологічну глибину, естетичні якості, долучаючись до діалогу не тільки з партнером, а й із глядачем. Такі настанови Д. Гнатюка, як, приміром, необхідність урахувати контекстні художні й наукові зв'язки, дотримуватися діалогу виконавських різнонаціональних і різночасових традицій у процесі набуття фахових виконавських навичок, виховувати відповідальність за національно-самобутнє надбання – український оперний театр, – виходили за межі вузької фахової сфери, стосувалися формування моральних, світоглядних засад учнів митця. Сукупність педагогічних настанов Д. Гнатюка, у яких відображений його величезний багаторічний фаховий, зрештою духовний досвід, і переданий його вихованцям, становить нетлінний скарб української оперної культури.

Педагогічні настанови митця розкрито в аналізі постановок Д. М. Гнатюка в Оперній студії: «Фауст» Ш. Гуно, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, «Севільський цирульник» Дж. Россіні, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Травіата» Дж. Верді.

У **ВИСНОВКАХ** узагальнено результати дослідження.

1. На основі аналізу наукових досліджень виявлено, що поняття «творча біографія» є міждисциплінарним, вивчається, крім біографістики, низкою інших

наукових дисциплін – історіографією, культурологією, літературознавством, різними галузями мистецтвознавства, потребує залучення даних інших допоміжних (спеціальних) історичних дисциплін. У річищі сучасної тенденції посилення культурологічної спрямованості гуманітарного знання утверджується комплексне, культурологічно об'ємне, синтетично цілісне розуміння біографії особистості, зокрема творчої біографії. Однак поняття «творча біографія» дотепер вивчено недостатньо. У праці сформульовано його дефініцію. Це – життєвий і творчий шлях митця, зумовлений культурно-історичними й особистісними чинниками, відтвореними в його художній творчості. Виявлено, що важливу роль у подальшому його вивченні як комплексного, синтетично цілісного, культурологічно змістовного, позначеного безкінечним варіативним потенціалом, відіграють дослідження творчих біографій окремих персоналій. У цьому сенсі продуктивним є вивчення творчої біографії видатного представника української оперної культури Д. Гнатюка.

2. В основі реконструкції творчої біографії Д. Гнатюка – величезна джерельна база, введення якої до наукового обігу становить самостійну наукову цінність. Відповідні джерела в роботі диференційовано на опубліковані (передусім численні рецензії в українській, російській, західній пресі тощо) та рукописні (архівні). До останніх належать матеріали і документи з фонду Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, архіву Національного академічного театру опери та балету України імені Т. Г. Шевченка та, особливо цінні для проведеного дослідження, ніким досі не опрацьовані матеріали архіву родини Гнатюків, що мають виняткове значення для визначення характеру безпосереднього оточення, процесу становлення громадських і творчих позицій митця, докладної реконструкції його життєвого й творчого шляху.

За тематичною спрямованістю всі опрацьовані джерела було розподілено на групи матеріалів (зокрема епістолярного й мемуарного характеру) і документів, що стосуються таких видів діяльності Д. Гнатюка: оперно-виконавська (зокрема фондові записи на радіо, аудіозаписи – на LP грамплатівках та CD, фото- і відеоматеріали); режисерська; педагогічна; інші аспекти життя і творчості. Ці матеріали дали змогу істотно доповнити творчу біографію митця маловідомими, однак цінними для її розуміння фактами, розкрити сутність його режисерських і педагогічних принципів. Водночас архівні знахідки є важливими документами епохи, цінними в осмисленні найрізноманітніших проблем української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

У дисертації використано фактичні дані та окремі спостереження монографічних науково-популярних праць про Д. Гнатюка, статей у збірниках наукових праць, а також в енциклопедичних виданнях, насамперед в «Українській музичній енциклопедії».

3. Життєвий і творчий шлях Д. Гнатюка припав на другу половину ХХ – початок ХХІ ст. – надзвичайно складний і динамічний період, упродовж якого українське суспільство пройшло шлях від жорсткого сталінського тоталітаризму через відлигу 1960-х років до української державності, що безпосередньо позначилося на культурі. Обґрунтовано думку про те, що в

цьому складному контексті Д. Гнатюк завжди був провідником національного начала в усіх сферах своєї діяльності. Вивчення його творчих контактів та результатів співпраці з багатьма українськими письменниками, поетами, драматургами, композиторами, співаками, режисерами та ін. стало аспектом аналітичного обґрунтування думки про Д. Гнатюка як одного з найкращих представників української інтелігенції, які в роки штучного відокремлення національної культури від світової, фактично, стверджували її як суб'єкта світового культурного простору.

4. Здійснено періодизацію творчого шляху Д. Гнатюка, виокремлено такі її основні етапи: формування творчої особистості (до 1951 року); ранній (1950-ті роки); зрілий (1960–1970-ті роки) періоди творчості (1970-ті роки водночас є етапом узагальнення виконавського досвіду); період поступового переключення уваги митця на режисерську та педагогічну діяльність (1975–2016 рр.).

5. Визначено чинники, які безпосередньо впливали на формування творчої особистості Д. Гнатюка в дитячі та юнацькі роки: спів у церковних та професійно-академічних хорах, гра в аматорських театральних постановках, акторська практика у професійній трупі Чернівецького музично-драматичного театру імені Ольги Кобилянської (режисер В. Василько). Ці чинники сприяли формуванню у Д. Гнатюка комплексу попередніх співацьких і акторських навичок. Етапними у становленні Д. Гнатюка як оперного співака стали навчання у класі сольного співу І. Паторжинського в Київській консерваторії; діяльність в Оперній студії при Консерваторії, де він уперше познайомився із провідними українськими оперними диригентами, режисерами, співаками, набув фахових навичок оперного співака-актора, знань, що з часом привели до формування його власної концепції оперної режисури; розпочався процес становлення його індивідуального виконавського стилю.

6. Ранній етап творчого шляху Д. Гнатюка як оперного співака припадає на 1950-ті роки, коли він почав працювати в Київському оперному театрі. Тоді відбувалося напрацювання акторської лексики, становлення засад спілкування з партнерами по оперній сцені, формування індивідуальної манери співу. Митець уперше опанував різноплановий у стильовому, жанровому, національному відношеннях репертуар; було закладено міцні практичні основи уявлень про сценічне втілення оперного твору, що стали важливим кроком до формування в наступні роки концепції режисури Д. Гнатюка. Вагомими у становленні його творчої особистості були спілкування й співпраця співака зі згаданими діячами української художньої культури, зокрема Київського оперного театру.

Період, що охоплює 1960–1970-ті роки, є кульмінаційним у вокально-сценічній творчості Д. Гнатюка. У створених тоді музично-сценічних образах (понад 40) досяг розквіту його талант співака й актора, найбільшої виразності набула неповторність виконавського стилю як у співацькому, так і в акторському аспектах. Виконані Д. Гнатюком у ті роки оперні партії стали помітним внеском в українську оперну культуру другої половини ХХ ст., його мистецтво стало широко відомим за кордоном. Водночас почався процес узагальнення

співацького й акторського досвіду, що згодом утілювався в режисерській та педагогічній сферах діяльності.

7. Звернення Д. Гнатюка до оперної режисури було не лише логічним наслідком закінчення ним Київського театрального інституту, а й результатом узагальнення його багатогранного фахового досвіду, набутого у власній вокально-сценічній діяльності та у процесі творчого спілкування із зазначеними діячами культури, які у своїй творчості часто спиралися на важливі українські та інонаціональні мистецькі традиції. Режисерські пошуки Д. Гнатюка перебували у ріднічій питомих традицій українського театру, які сформувалися ще в кінці XIX ст., кореспондуючи з тогочасними прогресивними пошуками російського та західного театру, проте залишалися актуальними й у другій половині XX ст. Мається на увазі створення синтетично-цілісної вистави, у якій усі її компоненти спрямовані на створення такої цілісності. Відтак концепція оперної режисури Д. Гнатюка включала аналіз композиторського тексту як її вихідний пункт і створення відповідної цілісної та багаторівневої режисерської концепції сценічного втілення музичного тексту. Її прояви в конкретних постановках набували остаточного вигляду у процесі співпраці з усіма співтворцями й учасниками вистави. Прагненням створити синтетично-цілісний сценічний текст зумовлювалися засоби технологічного рівня режисерської майстерності. Саме ці особливості концепції режисури Д. Гнатюка виявлено у проаналізованих у тексті дисертації постановках у Київському оперному театрі.

Період режисерської діяльності Д. Гнатюка диференційовано в роботі на два етапи, які різняться за ступенем зрілості його режисерських принципів. Перший період (1875–1988) позначений їх становленням, другий (1988–2011 рр.) є найбільш плідним, тоді набула досконалих мистецьких форм його концепція режисури, були відшліфовані шляхи його співпраці зі співтворцями вистав. Водночас із 2003 по 2011 рік Д. Гнатюк не здійснював нових оперних постановок у Київському театрі.

8. Розкрито провідні принципи діяльності Д. Гнатюка-педагога у сферах сольного співу та режисури, указано на їх спадкоємні зв'язки зі школою І. Паторжинського. Зазначено, що митець стояв біля витоків фахової комплектації та консолідації спеціальності режисера музичного театру. Визначено освітню й мистецьку мету очолюваної Д. Гнатюком кафедри оперної підготовки та музичної режисури – виховання фахівців, які володіють повним комплексом теоретичних і практичних фахових навичок, виявляють здатність до самостійного вирішення проблем оперного театру. За сприяння Д. Гнатюка було сформульовано базові положення в комплексі освітніх програм із підготовки майстрів сцени. Спільно з викладачами кафедри він структурував систему навчання солістів-вокалістів, в основу якої було покладено рух від теоретичного обґрунтування сценічного завдання до його практичного вирішення в класі з концертмейстером та, потім, на репетиціях із диригентом і режисером. Звідси – репрезентація результатів праці студентів двома етапами: захист режисерської експлікації та постановка вистави; виконання наукового магістерського дослідження. Запропонована система підготовки фахівців сприяла вдосконаленню музично-театральної освіти в Україні.

9. Розкрито значення Оперної студії Київської консерваторії (тепер НМАУ ім. П. І. Чайковського) як навчального закладу і творчого центру оперного мистецтва, де активно виявляються творчі пошуки та водночас зберігається зв'язок із традиціями, закладеними корифеями української оперної культури. Доведено, що під час роботи в Оперній студії Д. М. Гнатюк методично узагальнив основні напрями її функціонування та окреслив вектори подальшого розвитку. Указано, що у студії студенти долучаються до засад академічного виконавства, шліфуються їх індивідуальні здібності. Митець визначав конкретні завдання праці зі студентами на різних етапах утілення сценічного задуму. Зазначено, що в цих завданнях відображено принципи його власної концепції режисури та зумовлені нею конкретні режисерські прийоми. Надмета педагогічної творчості стосувалася формуванню моральних, світоглядних засад його учнів. Педагогічні настанови Д. Гнатюка, у яких відображено його багаторічний фаховий і духовний досвід, є нетлінною цінністю української оперної культури. З позицій розкритих у дисертації педагогічних принципів майстра проаналізовано вказані постановки, здійснені ним в Оперній студії.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк: оперний співак, музичний режисер, педагог : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Звойленко Д. Г., 2018. 616 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Бондарчук В. О. Опера Бориса Лятошинського «Золотий обруч» у сценічній проекції Дмитра Гнатюка // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 114 : Композитори і музикознавці Київської консерваторії у 1941–2010-х роках : зб. ст. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2016. С. 312–328.

3. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк на оперній сцені (1951–1952) // Українське музикознавство : наук.-метод. зб. Вип. 43 / упоряд. М. Д. Копиця. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2017. С. 194–202.

4. Бондарчук В. О. В протистоянні часу: тріумф Д. Гнатюка на оперній сцені 1954 року // Українська музика : наук. часопис. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2017. Число 2 (24). С. 80–87.

5. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк в просторі культурно-мистецької парадигми ХХ століття (становлення особистості) // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. Вип. 22 (27). Ч. 2. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 190–195.

6. Бондарчук В. О. Акторська діяльність Д. М. Гнатюка в координатах комунікативних механізмів вітчизняного музичного театру // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 :

Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. Вип. 23 (28). Київ, 2017. С. 136–140.

7. Бондарчук В. О. Феномен творчої особистості Д. Гнатюка // Магістеріум : зб. наук. праць / Києво-Могилянська академія. Київ, 2017. Вип. 68. С. 53–58.

8. Бондарчук В. О. Сутнісні основи естетичної ідентифікації оперного виконавця: Дмитро Гнатюк у розрізі стильових та жанрових інновацій театру опери та балету 1953 року // Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство : зб. ст. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського ; КІМ ім. Р. М. Глієра, 2017. Вип. 55. С. 143–151.

9. Бондарчук В. О. Творчі звершення Дмитра Гнатюка: кінець 60-х – початок 70-х років ХХ століття // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журн. Київ : Міленіум, 2017. № 2. С. 74–79.

10. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк – у боротьбі за естетичну ідентифікацію вітчизняного культурно-мистецького простору 1960-х років // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. праць. Вип. XXXVIII. Київ : Міленіум, 2017. С. 128–137.

11. Бондарчук В. О. Творча особистість Дмитра Гнатюка в мистецьких реаліях України кінця 60-х років ХХ століття // Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Київ : Міленіум, 2017. Вип. I (8). С. 106–110.

12. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк – від практики до теорії: узагальнення виконавського досвіду в Оперній студії // Культура і сучасність : альманах. Київ : Міленіум, 2017. № 1. С. 31–36.

13. Бондарчук В. О. «Запорожець за Дунаєм» у режисерській інтерпретації Дмитра Гнатюка // Українська музика : наук. часопис. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2017. Число 3 (25). С. 94–102.

14. Бондарчук В. О. Постановка опери Дж. Пуччіні «Тоска» у сценічному рішенні Дмитра Гнатюка // Українська музика : наук. часопис. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка. 2017. Число 4 (26). С. 29–37.

15. Бондарчук В. О. Діяльність Дмитра Гнатюка у Національній музичній академії імені П. І. Чайковського: педагогічний досвід як результат і узагальнення виконавської та режисерської діяльності // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство / за ред. О. С. Смоляка. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. 2017. № 2. Вип. 37. С. 57–65.

16. Бондарчук В. О. Оперна студія НМАУ як площина втілення режисерського методу Д. Гнатюка на прикладі постановки опери Ш. Гуно «Фауст» // Аспекти історичного музикознавства : зб. наук. ст. Вип. X / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург, І. Ю. Сухленко. Харків : Водний спектр «Джі-Ем-Пі». 2017. С. 285–297.

17. Бондарчук В. О. Опера Миколи Лисенка «Наталка Полтавка» в режисерській інтерпретації Дмитра Гнатюка // Часопис Національної музичної

академії України імені П. І. Чайковського : наук. журн. Київ, 2017. № 4 (37). С. 47–55.

18. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк: сторінками творчої біографії Митця // Українська музика : наук. часопис. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2018. Число 1 (27). С. 52–59.

19. Бондарчук В. О. Творча біографія Дмитра Михайловича Гнатюка: історіографія проблеми // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство / за ред. О. С. Смоляка. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. № 1. Вип. 38. С. 40–47.

20. Бондарчук В. О. Режисерська комунікативна модель Д. М. Гнатюка: до проблеми постановки опери П. І. Чайковського «Пікова дама» // Культура і сучасність : альманах. Київ : Міленіум, 2018. № 1. С. 59–63.

21. Бондарчук В. О. Опера І. Держинського «Тихий Дон» у сценічному рішенні Д. Гнатюка // Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць. Вип. 33. Київ : Міленіум, 2018. С. 398–407.

22. Бондарчук В. О. Опера С. Прокоф'єва «Війна і мир» у режисерській інтерпретації Д. М. Гнатюка // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. праць. Вип. XXXXI. Київ : Міленіум, 2018. С. 89–98.

23. Бондарчук В. О. У пошуках смислової організації ролі: постать Д. Гнатюка в практиці вітчизняного оперного виконавства 1958–1959 років // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової, 2016. Вип. 23. С. 433–444.

24. Бондарчук В. О. Постановка опери Дж. Верді «Аїда» у режисерській інтерпретації Д. М. Гнатюка // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової. Вип. 24. 2017. С. 31–41.

25. Бондарчук В. О. Д. М. Гнатюк і вітчизняне оперне виконавство (становлення особистості) // Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство : зб. ст. Київ, 2018. Вип. 57. С. 201–211.

26. Бондарчук В. О. Опера Петра Чайковського «Мазепа» у режисерському рішенні Дмитра Гнатюка // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : наук. журн. Київ, 2018. № 3 (40). С. 111–121.

27. Бондарчук В. О. «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського у сценічному втіленні Д. М. Гнатюка // Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Київ : Міленіум, 2018. Вип. I (10). С. 116–122.

28. Бондарчук В. О. Епічна традиція в координатах оперного жанру: на прикладі постановки опери О. Бородіна «Князь Ігор» Д. М. Гнатюка // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журн. Київ : Міленіум, 2018. № 3. С. 257–262.

**Публікації в інших виданнях, в тому числі включених
доміжнародних наукометричних баз даних**

29. Бондарчук В. О. Д. М. Гнатюк – від майстра сцени до режисера музичного театру» // *Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki. Czestochowa (PL). 30.03.2017 – 31.03.2017. С. 36–38.*

30. Бондарчук В. О. Творчість Дмитра Гнатюка: джерела та методи дослідження // *Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (29.12.2017). Warszawa, 2017. Str. 32–40.*

31. Бондарчук В. О. Творчість Дмитра Гнатюка в контексті сучасної гуманітаристики // *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (27.02.2018) Warszawa, 2018. Str. 54–62.*

32. Бондарчук В. О. Творча біографія як явище культури. // *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii (31.05.2018). Warszawa, 2018. Str. 19–29.*

33. Бондарчук В. А. Дмитрий Гнатюк в преодолении пространственно-исполнительской дистанции оперного исполнителя 1955–1957 годы // *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii (31.10.2018). Warszawa, 2018. str. 34–42.*

34. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк в просторі культурно-мистецької парадигми ХХ століття (становлення особистості) // *Перспективи розвитку сучасної науки : мат-ли V міжнар. наук.-практич. конф. (м. Київ) : у 2 ч. Ч. 2. Херсон : Гельветика, 2017. С. 38–40.*

35. Бондарчук В. О. Постановка опери М. Лисенка «Зима і весна» у режисерському рішенні Д. М. Гнатюка // *Молодий вчений : зб. наук. пр. Херсон : Гельветика, 2017. № 9 (49). С. 178–181.*

36. Бондарчук В. О. Переосмислення виконавської сутності майстра оперної сцени у проекції на творчі поступки Д. М. Гнатюка 70-х років // *Молодий вчений : зб. наук. праць. Херсон : Гельветика, 2017. № 3 (43), березень. С. 160–164.*

37. Бондарчук В. О. Вивчення творчої біографії митця в координатах біографічного методу дослідження // *Молодий вчений : зб. наук. праць. Херсон : Гельветика, 2017. № 11 (51), листопад. С. 495–499.*

38. Бондарчук В. О. Постановка опери Дж. Россіні «Севільський цирульник» у режисерській інтерпретації Д. М. Гнатюка // Молодий вчений : зб. наук. праць. Херсон : Гельветика, 2017. № 10 (50), жовтень. С. 385–389.
39. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк – професор НМАУ ім. П. І. Чайковського // Молодий вчений : зб. наук. праць. Херсон : Гельветика, 2017. № 12 (52), грудень. С. 150–154.
40. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк на сцені Київського театру опери та балету 1953 року // Теорія і практика актуальних досліджень : мат-ли міжнар. наук.-практич. конф. (м. Львів, 27–28 жовтня, 2017 року) : у 2 ч. Ч. 1. Херсон : Гельветика, 2017. С. 14–16.
41. Бондарчук В. О. Творча біографія як явище культури: сутність культурологічного поняття та методи дослідження // Теорія і практика актуальних досліджень : мат-ли міжнар. наук.-практич. конф. (м. Львів, 27–28 жовтня, 2017 року) : у 2 ч. Ч. 1. Херсон : Гельветика, 2017. С. 170–173.
42. Бондарчук В. О. Феномен творчості в українській музичній культурі // Теорія і практика сучасної науки : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Чернівці, 24–25 листопада 2017 року) : у 2 ч. Ч. 1. Херсон : Гельветика, 2017. С. 28–30.
43. Бондарчук В. О. Вивчення творчої біографії митця в координатах біографічного методу дослідження // Теорія і практика сучасної науки : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Чернівці, 24–25 листопада 2017 року) : у 2 ч. Ч. 1. Херсон : Гельветика, 2017. С. 185–188.
44. Бондарчук В. О. Вивчення творчого шляху митця в контексті культурологічного дискурсу // Культурно-мистецькі обрії : зб. наук. праць / за заг ред. К. І. Станіславської. Вип. 3. Київ : НАКККіМ, 2017. С. 100–101.
45. Бондарчук В. О. Постановка опери М. Лисенка «Зима і весна» у режисерському рішенні Д. М. Гнатюка // Гуманітарні студії Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, 2017 : мат-ли Міжнар. наук.-практич. конф. (Київ, 23 листопада 2017 р.). Київ : НАКККіМ, 2017. С. 109–111.
46. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк – професор НМАУ ім. П. І. Чайковського // Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Хмельницький, 24–25 листопада 2017 року) : у 2 ч. Ч. 1. Херсон : Гельветика, 2017. С. 8–10.
47. Бондарчук В. О. Біографічний метод дослідження у вивченні феномену творчості Дмитра Гнатюка // Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття: мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Хмельницький, 24–25 листопада 2017 року) : у 2 ч. Ч. 1. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 110–112.
48. Бондарчук В. О. Творча особистість як феномен культури // Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Хмельницький, 24–25 листопада 2017 року) : у 2 ч. Ч. 2. Херсон : Гельветика, 2017. С. 185–187.
49. Бондарчук В. О. Творча біографія в координатах сучасної гуманітаристики: історіографія та методи дослідження // Relevant issues of development and modernization of the modern science: the experience of countries of

Eastern Europe and prospects of Ukraine : monograph / edited by authors. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2018. С. 21–40.

50. Бондарчук В. О. Дмитро Гнатюк і оперна режисура // Молодий вчений: зб. наук. праць. Херсон : Гельветика, 2018. № 1 (53), січень. С. 123–127.

51. Бондарчук В. О. Творчість Дмитра Гнатюка: сторінками особистісного // Молодий вчений: зб. наук. праць. Херсон : Гельветика, 2018. № 2. С. 496–501.

52. Бондарчук В. О. «Наталка Полтавка» М. Лисенка в творчості Д. М. Гнатюка // Сучасні тенденції розвитку науки : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Хмельницький, 23–24 лютого 2018 року) : у 2 ч. Ч. 1. Херсон : Вид. «Молодий вчений», 2018. С. 11–12.

53. Бондарчук В. О. Дмитро Михайлович Гнатюк – майстер вітчизняного музичного театру // Сучасні тенденції розвитку науки : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Хмельницький, 23–24 лютого 2018 року) : у 2 ч. Ч. 2. Херсон : Вид. «Молодий вчений», 2018. С. 12–14.

54. Бондарчук В. О. Творча особистість (проблема дослідження). // Сучасні тенденції розвитку науки : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Ужгород, 23–24 грудня 2018 року) : у 2 ч. Ч. 2. Херсон : Вид. «Молодий вчений», 2018. Ч. 2. С. 115–117.

55. Бондарчук В. О. Д. М. Гнатюк у роботі над «Мазепою» П. І. Чайковського. Сучасні тенденції розвитку науки : мат-ли II міжнар. наук.-практич. конф. (м. Ужгород, 23–24 грудня 2018 року) : у 2 ч. Ч. 2. Херсон : Вид. «Молодий вчений», 2018. С. 141–143.

56. Бондарчук В. О. Творча особистість в координатах культурологічного та мистецтвознавчого дискурсу // Соціально-гуманітарний вісник : зб. наук. пр. / гол. ред. С. П. Кучин. Вип. 18/19. Харків : Наук. тов. «Наука та знання», 2018. С. 89–94.

АНОТАЦІЯ

Бондарчук В. О. Феномен творчості Дмитра Гнатюка в музично-театральній культурі України другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури (мистецтвознавство). Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури України. Київ, 2019.

Науковою проблемою дисертації є комплексне мистецтвознавче та культурологічне дослідження феномену творчості Дмитра Гнатюка в контексті музично-театральної культури України середини ХХ – початку ХХІ століть. З урахуванням міждисциплінарного підходу сформульовано і розкрито сутність творчої біографії митця як явища культури, визначено джерела та основні методи її дослідження. Особисте й творче життя Дмитра Гнатюка постає як своєрідна самостійна культурна форма, яка, будучи закріпленою в соціокультурний

простір, розкриває багатоетапний процес соціалізації, самореалізації та мистецького звершення митця.

Дослідження феномену творчості майстра як результату загально-гуманітарних висновків дає можливість усебічно осягнути національну соціокультурну сферу, визначити її самобутність, мистецькі традиції та тенденції подальшого становлення й розвитку. Принцип біографізму, узятий за основу дослідження, дає змогу охарактеризувати акторські звершення Дмитра Гнатюка, режисерські досягнення та педагогічні методи роботи, виокремлюючи феномен його творчості, мистецьку неповторність та оригінальність.

Ключові слова: творча біографія, феномен творчості, виконавська майстерність, режисерська практика, педагогічна діяльність, оперний жанр, драматургія образу.

АННОТАЦІЯ

Бондарчук В. А. Феномен творчества Дмитрия Гнатюка в музыкально-театральной культуре Украины второй половины XX – начала XXI веков. Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени доктора искусствоведения по специальности 26.00.01 – Теория и история культуры (искусствоведение). Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств, Министерство культуры Украины. Киев, 2019.

Научной проблемой диссертации является комплексное искусствоведческое и культурологическое исследование феномена творчества Дмитрия Гнатюка в контексте музыкально-театральной культуры Украины середины XX – начала XXI веков. С учётом междисциплинарного подхода сформулирована и раскрыта сущность творческой биографии художника как явления культуры, определены источники и основные методы её исследования. Личная и творческая жизнь Дмитрия Гнатюка рассмотрена как своеобразная самостоятельная культурная форма, которая, закрепившись в социокультурном пространстве, раскрывает многоэтапный процесс его социализации, самореализации и творческого свершения.

Исследование феномена творчества мастера, позволяет всесторонне охарактеризовать национальную соціокультурну сферу, виявити её самобутність, художественные традиции, тенденций дальнейшего становления и развития. Принцип біографізму, взятий за основу дослідження, дає можливість охарактеризувати акторські звершення Дмитрия Гнатюка, режисерські досягнення і педагогічні методи роботи, виділяючи феномен його творчества, художественную неповторимость и оригинальность.

Ключевые слова: творческая биография, феномен творчества, исполнительское мастерство, режиссёрская практика, педагогическая деятельность, оперный жанр, драматургия образа.

SUMMARY

Bondarchuk V. O. The phenomenon of the Dmytro Hnatyuk's creative work in the musical and theatrical culture of Ukraine in the second half of the 20 – early 21 centuries. Qualifying scientific work, published as a copyrighted manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Arts in specialty 26.00.01 Theory and History of Culture in the specialized academic council D 26.850.01 of the National Academy of Culture and Arts Management, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2019.

The scientific problem of the presented thesis is a comprehensive culturological and art history study of the phenomenon of Dmytro Hnatyuk's creativity in the context of the musical and theatrical culture of Ukraine in the mid 20th – early 21st centuries. Applying the interdisciplinary approach makes it possible to reveal the essence of Artist's creative biography as a phenomenon of culture, to form the basic methods of its research, to define and analyze relevant sources. The personal and creative life of Dmitry Hnatyuk is examined as a specific independent cultural form, which, being entrenched in the socio-cultural space, reveals a multi-stage process of socialization, self-realization and artistic achievements of the Artist.

The study of the phenomenon of Master's creativity, considered to be a result of generalized humanitarian conclusions, gives an opportunity to thoroughly comprehend the national socio-cultural sphere along with research of its identity, artistic traditions and further formation and development trends. Principle of biographism, used as the basis of the research, helps to characterize the acting achievements of Dmitry Hnatyuk, his directing accomplishments and pedagogical methods of work, distinguishing the phenomenon of his work, artistic uniqueness and originality.

The urgency (topicality, relevance) of the topic is caused by the necessity of identification of the Ukrainian spiritual heritage, crystallization in its basis mental features in the projection on the works of outstanding figures of musical and theatrical sphere. In recent decades, research of creative biographies has become one of the most priority areas in the sphere of humanitaristics as the socio-cultural development of society is conditioned, first of all, the internal potential of personalities, their status and possibility to self-realization and self-assertion in complex communicative space.

Emphasizing the phenomenon of the artist in the sphere of scientific interest, tracked complex, logically-grounded conceptual chain in the form of such combinations as: Master, artist, artist, reflexive artist, extending the categorical apparatus of arts, culture studies, philosophy, sociology, psychology, etc. Thus, to formulate the definition of creative personality on the scientific conclusions and generalizations becomes more difficult, because its meanings nature is actively sprayed in the context of permanent change of instruments of knowledge of its essence.

By fixing the problem in the chosen contextual space, we have the opportunity to track a clear mechanism of adaptation of the personality, its bodybuilding, self-actualization, self-promotion, self-realization, consecutive formation in complex communicative environment. It is through the prism of biographistics, biographical

method of research becomes possible to reconstruct of hidden earlier and little-scientists aspects of “creative” activity, a reflection of which is due to systematic empirical properties, their comprehension with further Inclusion in the dimension of theoretical generalization.

Modern Culturology, as integrative science, goes far beyond the established and canonized interpretations made by different researchers, where vectors of personality were outlined by its social positioning, national identity, considering personality as a social type, whose essence is determined by numerous factors, including cultural ones. It is culturology, with it between scientific and interdisciplinary methods of research, gives an opportunity to cover the problem comprehensively, to study and to learn the original essence of the concept, to outline its structure, offering to use a deeper definition of the concept.

From the original understanding of individuality to personality, in the future, the subject of culture-in such sequence is an attempt to know the inner world of man, destroying the monotony and uniformity of its study and interpretation. Using the biographical method of research, we study a unique figure – Dmytro Mykhaylovych Hnatiuk in the context of development of musical culture of Ukraine of the second half of 20 – beginning of the 21 century, whose creativity became an integral part of not only domestic, but also World Opera Art. His individual creative appeal not only entered the Gold fund of national culture, but also allows to rethink key aspects of the opposition “traditions-innovation” in the development of Ukrainian musical-theatrical art. In order to accomplish an objective, impartial study of volumetric heritage of Dmytro Hnatiuk not only as a unique artifact, but also to comprehend its numerous relations with the Ukrainian tradition, and with world tendencies of musical theatre, it is necessary to illuminate the difficult and multi-faceted processes of formation and development of this artistic industry in Ukraine in general. This, in its turn, required the involvement in the analytical apparatus of the dissertation of another actual plast of modern art and cultural thought -the psychological characteristics of the artist in the light of the existing concepts of psychology of Art, as well as Definition of aesthetic-worldview priorities of the outstanding master as a peculiar “key” to the knowledge of the essence of its individuality.

Key words: creative biography, phenomenon of creativity, performing skills, directing practice, pedagogical activity, operatic genre, dramaturgy of the image.

